

**Електронні навчально-методичні видання
у вигляді збірників («хрестоматій») статей та уривків з наукових
видань, які є об'єктом вивчення в рамках навчальних дисциплін
відповідно до затвердженої навчальної програми
підготовки бакалаврів і магістрів
(згідно з розпорядженням Науково-дослідної частини № 03-21 від 05.05. 2017 р.)**

Дисципліна **Правове регулювання діяльності ТОВ**

Кафедра цивільного права

Інститут навчально-науковий юридичний

Викладач **к. ю. н. Л. В. Сіщук**

Список (не більше 10 позицій) наукових текстів, рекомендованих для включення у збірник текстів («хрестоматію»), що наявні у фондах наукової бібліотеки університету (згідно з електронним каталогом <http://lib.pu.if.ua/lib/>):

1. Корпоративне право України: підручник; за заг. ред. В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, правовий статус, засновники, учасники.

Одним із видів господарських товариств, які наділяються статусом юридичної особи приватного права, є товариства з обмеженою (ТОВ) або додатковою (ТДВ) відповідальністю. Поширеність у господарській практиці ТОВ обумовлено, зокрема, тим, що вони є найбільш доцільною і зручною правовою формою ведення малого або середнього бізнесу одним або невеликою групою підприємців.

Поняття ТОВ визначене у ч. 1 ст. 140 ЦК і ч. 1 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства». Товариством з обмеженою відповідальністю є засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких установлений статутом.

Статутний капітал ТОВ складається з вартості вкладів, внесених його учасниками. Не допускається звільнення учасника ТОВ від його обов'язку внесення вкладу до статутного капіталу товариства, у тому числі шляхом зарахування його вимог до товариства. До моменту державної реєстрації ТОВ його учасники повинні сплатити не менш як п'ятдесят відсотків суми своїх вкладів. Частина статутного капіталу, що залишилася несплаченою,

підлягає сплаті протягом першого року діяльності товариства (частини 1—3 ст. 144 ЦК).

Особливість правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю полягає у тому, що за рахунок статутного капіталу та іншого майна ТОВ відповідає за своїми зобов'язаннями самостійно як юридична особа. Ця відповідальність є, за загальним правилом, повною (зокрема, у формі відшкодування контрагентам заподіяних збитків), якщо тільки за даним видом зобов'язань не передбачено обмеженої відповідальності товариства. Як зазначено у ч. 2 ст. 140 ЦК, учасники ТОВ не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів. Отже, поняття «обмежена відповідальність» означає, що при зверненні стягнення на майно товариства за його боргами учасник втрачає лише свій внесок, а на решту його майна відповідальність товариства не поширюється (наприклад, при банкрутстві). Тому словосполучення «учасники товариства несуть відповідальність в межах їх вкладів», зазначене в ч. 3 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства», слід було б викласти в редакції ч. 2 ст. 140 ЦК, тобто підкреслити, що учасники несуть лише ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, в межах внесених ними вкладів у статутний капітал і не відповідають перед кредиторами товариства своїм іншим майном за борги товариства.

В абзаці 2 ч. 2 ст. 140 ЦК та ч. 2 ст. 50 Закону «Про господарські товариства» зазначено, що учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників. Обов'язок учасника ТОВ сплатити протягом першого року діяльності товариства несплачену частину вкладу існує як його обов'язок перед товариством. Але кредиторам товариства надане право пред'являти вимоги до будь-якого учасника, який не повністю вніс свій вклад, як до солідарного з товариством боржника, проте тільки на суму, що не перевищує невнесену частку його вкладу.

Учасниками ТОВ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Максимальна кількість учасників такого товариства встановлюється законом. Відповідно до абз. 2 ст. 50 Закону «Про господарські товариства» максимальна кількість учасників ТОВ може досягти 10 осіб. Після перевищення цієї кількості ТОВ підлягає перетворенню на акціонерне товариство протягом одного року, а зі спливом цього строку — ліквідації у судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі (ч. 1 ст. 141 ЦК). Вимога про ліквідацію ТОВ у зв'язку з перевищенням кількісного складу учасників може бути пред'явлена до суду

органом, що здійснює державну реєстрацію, або за поданням інших органів, які контролюють діяльність товариства (п. «в» ч. 4 ст. 19 Закону «Про господарські товариства»). Зміни у суб'єктному складі учасників ТОВ можуть бути пов'язані з укладенням учасником правочинів щодо розпорядження вкладом або його частиною чи з розподілом вкладу (частки) між правонаступниками (спадкоємцями) учасника. Отже, можливе перевищення граничної чисельності учасників ТОВ, але воно не може бути підставою для визнання недійсним правочину про розпорядження часткою, так само, як і перешкодою для переходу її в порядку успадкування або іншого правонаступництва. Відповідно, орган, що здійснює державну реєстрацію, не вправі відмовити в реєстрації змін до установчих документів товариства з обмеженою відповідальністю з тих підстав, що такі зміни призводять до перевищення граничної кількості учасників, встановленої законодавством.

Щодо ТОВ, створеного однією особою, законом (ч. 2 ст. 141 ЦК) передбачено, що таке товариство не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа. Особа може бути учасником лише одного ТОВ, яке має одного учасника [*Корпоративне право України, уривок з підручника, С. 90 – 91*].

(до Теми 1. Загальна характеристика правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю).

2. Коструба А. В. Підстави виникнення корпоративних правовідносин: питання теорії та практики. Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації: Збірник наукових праць / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2015. С. 128 – 133.

Ключові слова: юридичний факт, засновницький договір, статут, державна реєстрація товариства.

Проблемні питання виникнення і подальшої реалізації корпоративних правовідносин в умовах становлення і подальшої інтеграції Українського суспільства в ЄС набувають свого наукового забарвлення. Безперечно, що правові норми самі по собі не породжують корпоративних правовідносин. Для того, щоб суспільні відносини, а точніше соціальні зв'язки членів суспільства успішно координувалися між собою у відповідному правовому контурі необхідні правові підстави для їх виникнення.

Такою підставою виникнення корпоративних правовідносин є юридичні факти, під якими розуміються фактичні обставини дійсності, з правовою моделлю яких пов'язано настання наслідку у вигляді виникнення, зміни або припинення суб'єктивних цивільних прав, юридичних обов'язків, а також правовідносин в цілому.

Але такий підхід до розуміння підстав виникнення корпоративних правовідносин є дещо спрощеним, не розкриває їх глибинної правової природи. Дослідження підстав виникнення корпоративних правовідносин безпосередньо пов'язано із розумінням власне поняття корпоративних правовідносин. Відповідно до статті 167 ГК України корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

В зв'язку із зазначеним, підстави виникнення корпоративних правовідносин слід умовно розподілити на первісні і похідні. До первісних підстав слід віднести такі юридичні факти які призводять до виникнення корпоративних прав вперше (такі, що виникають в процесі створення юридичної особи). Похідні, в свою чергу, є такими, які призводять до виникнення корпоративних прав в процесі правореалізації обумовлених правовідносин (наприклад договір відчуження корпоративних прав).

Встановлюючи підстави виникнення корпоративних правовідносин необхідно визначити юридичну межу існування корпоративного правовідношення в загалі. В теорії цивільного права існує декілька наукових поглядів на означене питання. Відповідно до першого (В. Васильєва) виникнення корпоративних відносин безпосередньо пов'язано із створенням юридичної особи. Прихильники іншої точки зору (О. Вінник, О. Харитонova) вважають що корпоративні правовідносини виникають в процесі створення юридичної особи. Таку позицію підтримує законодавець, закріплюючи Законом України від 15 грудня 2006р. №483-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» до підвідомчості господарських судів віднесено справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі

створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

Вважаємо, що вирішення цього проблемного питання лежить в площині природи корпоративних прав, як правової форми забезпечення існування такої фікції в цивільному праві як юридична особа, формування правовідносин між нею і її засновником. Отже моментом виникнення корпоративного правовідношення є інкорпорація юридичної особи (її державна реєстрація). Організаційні цивільні правовідносини, пов'язані із створенням юридичної особи лежать поза межами регулювання корпоративного права і регулюються іншим цивільно-правовим інститутом (інститут спільної діяльності).

Характерна риса корпоративних правовідносин полягає в тому, що для досягнення наслідків, встановлених їх правовою моделлю є необхідність в системному поєднанні декількох самостійних фактів, які мають юридичне значення. Така сукупність юридичних фактів в теорії цивільного права України отримала назву юридичний склад. Зокрема процес створення юридичної особи передбачає наявності таких юридичних фактів як прийняття індивідуального правового акту (рішення, оформлене протоколом Загальних зборів учасників (акціонерів) про створення підприємницького товариства тощо), проведення державної реєстрації юридичної особи [Коструба А. В., уривок з наукової доповіді, С. 128 – 130].

(до Теми 2. Створення товариства з обмеженою відповідальністю).

3. Корпоративне право Польщі та України: монографія / Васильєва В. А., Гербет Анджей, Ковалишин О. Р.; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 377 с.

Ключові слова: правовий режим майна товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством Польщі, статутний капітал, збільшення статутного капіталу, зменшення статутного капіталу.

Для внесення змін до засновницького договору необхідно прийняття рішення учасниками та конститутивний запис до реєстру підприємців НСР (§ 1 ст. 255 КТТ). За рішення має проголосувати більшість 2/3 голосів, а за рішення щодо істотних змін предмету діяльності товариства 3/4 голосів, якщо засновницьким договором не передбачено жорсткіших умов (§ 1 ст. 246 КТТ). Якщо рішенням, яким вносяться зміни до засновницького договору, розширюються обов'язки учасників або звужуються їхні права (які виникають з частки або права надані конкретним учасникам), то вимагається згода учасників, яких таке рішення стосується (§ 3 ст. 246 КТТ). Зміни до

засновницького договору правління подає до реєстраційного суду (ст. 256 § 1 КТТ), а така реєстрація має конститутивний характер. Заява про реєстрацію змін до договору має бути внесена протягом шести місяців з дня прийняття рішення, бо в іншому випадку зміни втрачають силу (ст. 256 § 3 КТТ зі ст. 169 КТТ).

На практиці найчастіше зміни до засновницького договору товариства з обмеженою відповідальністю пов'язані зі збільшенням або зменшенням статутного капіталу. Збільшення статутного капіталу - це підвищення його вартості шляхом підвищення номінальної вартості наявних часток або збільшення за рахунок нових (§ 2 ст. 257 КТТ). Його ціллю у більшості випадків є докапітазація товариства, а результатом може бути зміна обсягу прав учасників або зміна особового складу товариства (наприклад, коли не всі учасники придбали частки пропорційно до розміру часток, які мали у товаристві або також у випадку залучення до товариства нового інвестора в результаті придбання новостворених часток). Це одне з найважливіших рішень, яке приймається учасниками. Тому рішення про збільшення статутного капіталу має особливий порядок прийняття.

Принциповим є те, що збільшення статутного капіталу здійснюється шляхом внесення змін до засновницького договору (§ 1 ст. 257 КТТ). Обов'язковим є скликання загальних зборів учасників, прийняття рішення кваліфікованою більшістю голосів та реєстрація у НСР змін у договорі. Кодекс торговельних товариств передбачає також спрощений спосіб збільшення статутного капіталу, який не вимагає дотримання всіх вищезазначених вимог, тобто збільшення статутного капіталу на основі існуючих положень засновницького договору (ст. 257 § 1 КТТ). Передумовою для спрощеного порядку збільшення статутного капіталу є зазначення в договорі такої можливості, зазначення максимального розміру збільшення статутного капіталу, а також його строку.

Збільшення статутного капіталу настає внаслідок збільшення номінальної вартості існуючих часток або створення нових (§ 2 ст. 257 КТТ). Збільшення вартості наявних часток настає також внаслідок їх об'єднання. Заява учасника щодо цього вимагає форми нотаріального акту (§ 2 ст. 258 КТТ та ст. 259 КТТ).

Незалежно від того, в якому порядку здійснюється збільшення статутного капіталу, учасники, для виконання своїх обов'язків, що виникають з частки, зобов'язані внести додатковий внесок. У цьому випадку застосовуються ті самі норми, що й при створенні товариства. Винятком є випадок збільшення статутного капіталу за рахунок власних засобів товариства (так звана капіталізація резервів). Таке підвищення вимагає

відповідного рішення учасників про внесення змін до засновницького договору. Придбані додаткові частки до належних їм часток не приєднуються (§ 1-2 ст. 260 КТТ).

Зменшення статутного капіталу означає зниження його розміру на конкретну вказану в рішенні величину. Його метою у більшості випадків є реструктуризація товариства. Зменшення статутного капіталу здійснюється шляхом внесення змін до засновницького договору через зменшення номінальної вартості часток учасників. Обов'язковим є скликання загальних зборів учасників, прийняття рішення кваліфікованою більшістю голосів та реєстрація змін до договору. Передумовою запису про зменшення статутного капіталу є попереднє оприлюднення (§ 3 ст. 5 КТТ) рішення, яке має містити інформацію для кредиторів товариства, що не погоджуються, з метою надання можливості заперечити зменшенню протягом трьох місяців з дня оголошення (ст. 264 § 1 КТТ) [*Корпоративне право Польщі та України, уривок з монографії, С. 103 – 105*].

(до Тем 3. Правовий режим майна товариства з обмеженою відповідальністю).

4. Корпоративне право Австрії та України: монографія / Васильєва В. А., Ковалишин О. Р., Вікторія Робертсон [та ін.]; за ред. проф. В. А. Васильєвої. – Івано-Франківськ, 2015. 250 с.

Ключові слова: права та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством Австрії.

Основне право учасників – це право на отримання частини прибутку товариства. Як правило, весь прибуток розподіляється між учасниками. Але рішенням загальних зборів чи статутом розподіл прибутку може заборонятися чи дозволятися лише частково. Якщо інше не передбачено статутом, прибуток розподіляється пропорційно до сплачених внесків учасників. У випадку припинення діяльності товариства решта його активів розподіляється пропорційно до внесків у статутному капіталі.

Крім того, кожен учасник має право брати участь у загальних зборах товариства, беручи участь в обговоренні питань порядку денного та голосуванні. Учасники мають право на ознайомлення з відповідною бухгалтерською документацією в строк не пізніше ніж за 2 тижні до затвердження річного фінансового звіту. Правління зобов'язане розіслати копію прийнятих рішень учасникам. Останні мають право вимагати, щоб рішення, які, на їхню думку, не відповідають положенням статуту чи порушують закон, були визнані недійсними.

Основним обов'язком учасника є сплата внеску до статутного капіталу товариства відповідно до положення статуту чи рішення загальних зборів. Цей обов'язок не може бути виконаний шляхом зарахування дебіторської заборгованості учасника. Контроль за порядком сплати первинних та наступних внесків, відсотків за прострочення покладено на членів правління.

Якщо рішення про сплату внесків вчасно не виконано, правління уповноважене прийняти рішення про виключення учасника, який прострочив. Передумовою для виключення є письмове попередження та надання місячного строку для сплати внеску. На підставі рішення про виключення учасник втрачає корпоративні права, зокрема право на повернення раніше сплаченої частини внеску. Його частка може бути запропонована іншим учасникам або бути вільно відчужена третім особам. У випадку її розподілення між рештою складу товариства, їхні частки пропорційно збільшуються.

Статутом також закріплюються немайнові обов'язки учасника із зазначенням обсягу їх виконання та умов компенсації за додатково надані послуги з боку учасника.

Обов'язок добросовісності впливає не лише з положень Закону про ТОВ, але вбачається також з рішень судів Австрії. Учасники зобов'язані враховувати не лише інтереси товариства, а й інтереси інших учасників. Разом з тим, забороняючи нанесення шкоди товариству, Закон не передбачає заборони конкуренції. Учасники вільно можуть займатися комерційною діяльністю в тій самій сфері підприємницької діяльності [*Корпоративне право Австрії та України, уривок з монографії, С. 83 – 84*].

(до Тем 4. Права і обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю).

5. Сіщук Л. В. Новели законодавства щодо корпоративного договору. Підприємництво, господарство і право. № 10. 2018. С. 49 – 54.

Ключові слова: корпоративний договір, корпоративні права, учасник, товариство з обмеженою відповідальністю.

Як відомо, однією з необхідних дій будь-якого товариства, метою якого є створення ефективної системи корпоративного управління в компанії, є розробка і затвердження установчих документів та інших корпоративних актів, положення яких не суперечать чинному законодавству і розгорнуто окреслюють всі корпоративні процедури щодо управління товариством і реалізації корпоративних прав учасників. Але навіть найбільш ефективні механізми, не заборонені законом і передбачені корпоративними актами, не

можуть повною мірою забезпечити належну реалізацію і захист корпоративних прав учасників товариства. Це вказує на особливу перевагу договірної регулювання окремих способів здійснення своїх корпоративних прав учасниками, взяття на себе додаткових обов'язків, визначення відповідальності сторін за договором тощо [5, с. 163]. У зв'язку з цим правова конструкція корпоративного договору має відігравати важливу роль у правозастосовній практиці.

У правовій літературі поняття і правова природа корпоративного договору розглядається вченими через дослідження конструкції акціонерної угоди, що укладається акціонерами акціонерного товариства, або через конструкцію договору, що укладається учасниками будь-яких юридичних осіб приватного права, які наділені корпоративними правами по відношенню до цієї юридичної особи. Зокрема, перший підхід викладений у наукових працях Ю. М. Жорнокуя, І. В. Спасибо-Фатєєвої, О. М. Вінник та інших. Для прикладу, І. В. Спасибо-Фатєєва відзначила, що угода між акціонерами є непойменованим договором, який укладається остільки, оскільки це дозволяється загальними засадами цивільного законодавства та Законом про АТ. Це комплексний договір, адже він не має майнового характеру, а являє собою різновид організаційного договору, але як спосіб забезпечення його виконання може передбачатися обов'язок акціонера продати акції або, навпаки, заборона їх відчуження протягом певного строку [6, с. 176].

Проте нині є низка наукових праць, у яких поняття і правову природу корпоративного договору досліджено у ширших рамках. Зокрема, М. М. Сигидин зазначає, що корпоративний договір – це багатостороння домовленість учасників юридичної особи корпоративного типу, спрямована на ефективне управління належними їм корпоративними правами шляхом визначення порядку їх здійснення з метою координації діяльності та реалізації спільних охоронюваних законом інтересів у цій сфері [4, с. 8-9]. При цьому В. В. Васильєва зазначає, що для того, щоб визначити сутність і правову природу корпоративного договору, необхідно знати його основні характерні ознаки, які складаються з: 1) ознак, що притаманні корпоративному договору як правочину; 2) ознак, що відрізняють даний договір від інших договірних конструкцій. До першої групи ознак належать: волевий характер, тобто спрямованість на досягнення певного правового результату; наявність сторін договору; спрямованість цієї волі на встановлення, зміну, припинення цивільних прав і обов'язків; в основі договору повинна бути домовленість сторін, тобто результат синтезу воль сторін, який спрямований на забезпечення їхніх інтересів; відповідність волі сторін їх волевиявленню; втілення волевиявлення в певній законодавчо

визначеній формі; правомірність дій, що тягнуть виникнення або видозміни регулятивних цивільних правовідносин; опосередкування динаміки цивільних правовідносин між суб'єктами цивільного права та спрямованість на реальне настання правових наслідків. Щодо ознак, які відрізняють корпоративний договір від інших договорів, то основним критерієм розмежування виступає предмет договору [3, с. 224]. Погоджуючись із наведеними аргументами, варто зазначити, що корпоративний договір є родовим поняттям, через правову конструкцію якого можна визначати особливості здійснення корпоративних прав учасників юридичної особи корпоративного типу, у зв'язку з чим предмет корпоративного договору має вагоме значення для можливості його укладення В. А. Васильєва зазначає, що предметом корпоративного правочину є організаційні права, якими володіє учасник корпорації, та управління ними. Предметом домовленостей може бути певний перерозподіл організаційних прав, щодо яких відсутнє імперативне регулювання в тому числі на рівні локальних нормативних актів [2, с. 108]. М. М. Сигидин зазначає, що, говорячи про предмет корпоративного договору, слід зауважити, що корпоративний договір покликаний регулювати відносини саме щодо управління корпоративними правами, тобто йдеться про узгодженість дій учасників юридичної особи корпоративного типу у сфері реалізації ними організаційного спектру повноважень, що становлять зміст корпоративних прав [3, с. 234]. В. В. Васильєва сприймає вищезазначені міркування та уточнює, що предметом корпоративного договору є порядок та умови реалізації учасниками товариства належних їм корпоративних прав, а також виконання обов'язків, які пов'язані з участю в юридичних особах корпоративного типу чи\або управлінням ними [3, с. 226].

При цьому варто звернути увагу й на твердження В. І. Цікала, який зазначає, що метою такого договору є здійснення у майбутньому прав учасниками, які їм належать (існують на момент досягнення згоди), певними (особливими) визначеними договором способами. Предмет договору про здійснення прав учасників господарського товариства, зокрема, становлять: способи здійснення права на участь в управлінні товариством, способи здійснення переважного права придбання частки (акцій) та права на відчуження частки (акцій), а також способи здійснення прав, пов'язаних із припиненням господарського товариства і виділенням із його складу нової юридичної особи [7, с. 72].

Таким чином, доходимо висновку, що предметом корпоративного договору є корпоративні права учасників юридичної особи корпоративного

типу, що реалізуються способами, визначеними домовленістю сторін договору, що не суперечать закону та установчим документам.

Якщо говорити про легальне визначення корпоративного договору, то варто погодитися з думкою М. К. Галянтича, який зазначає, що воно повинне відображати сутнісні ознаки корпоративного договору та бути орієнтиром. Проте законодавець у структурі та основних елементах має їх збалансувати на загальних правових категоріях, відображати систематику цивільного права та структуру цивільного правовідношення, не допускаючи розбіжності. Однак швидкоплинне прийняття законів зумовлює появу колізій щодо застосування корпоративного законодавства в правовій практиці [1, с. 24].

Підтримуючи висловлене зауваження, варто зазначити, що прийняття та підписання законів, спрямованих на одночасне врегулювання актуального питання щодо корпоративних договорів та правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю, з одного боку, зумовили виникнення прогресивних норм у напрямі визначення поняття, предмета та змісту корпоративного договору, а з іншого боку, призвело до взаємовиключення новел корпоративного законодавства. Так, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» № 4470 від 19.04.2016 було внесено зміни до Закону України «Про господарські товариства» та доповнено його статтею 51-1 «Договір на реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю», проте зазначений закон у частині, що регулює правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю, після прийняття спеціального закону щодо таких суб'єктів права втратив чинність. Щодо Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», то ст. 7 містить поняття корпоративного договору.

У зв'язку з цим постає питання щодо сфери застосування договірних конструкцій «корпоративний договір» та «договір на реалізацію прав учасників (засновників) товариства». З даного приводу доцільно навести Резолюцію Комітету Асоціації правників України з корпоративного права та фондового ринку, якою пропонувалося закріпити на рівні Цивільного кодексу України норми про корпоративний договір як узагальнюючої правової категорії, яка визначає спеціальний порядок виникнення між учасниками домовленостей щодо здійснення корпоративних прав, а норми про окремі договори між учасниками акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю — на рівні спеціальних законів. Однак законодавець не врахував зазначених пропозицій та не визначив у кодифікованому акті правову конструкцію «корпоративний договір», що не

відповідає вимогам щодо якості законів у контексті дотримання принципу верховенства права [Сіщук Л. В., уривок з наукової статті, С. 50 – 51].

(до Тем 5. Правові форми розпорядження корпоративними правами в товаристві з обмеженою відповідальністю).

6. Бабецька І. Я. Порядок укладання договору купівлі-продажу частки учасника товариства за законодавством України, Великобританії, Німеччини: порівняльно-правова характеристика. Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика: Збірник наукових праць / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В.Луця. – Івано-Франківськ, 2014. С. 119 – 124.

Ключові слова: договір купівлі-продажу, частка у статутному капіталі, корпоративні права, переважне право, оферта, акцент.

У ЦК України (ст. ст. 137, 147, 151, 166) визначені лише найбільш загальні правила, пов'язані з переходом частки або її частини від учасника до іншої особи. Передбачається, що більш детальна регламентація має міститися у спеціальному законі або передбачатися правилами, закріпленими у статуті самого товариства.

Проект ЗУ «Про товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» [1] в частинах 6-9 статті 16 від 26. 09. 2013 року на відміну від Проектів всіх попередніх редакцій досить детально регламентує порядок укладення договору купівлі-продажу частки (частини частки). Зокрема, учасник товариства, який має намір продати або іншим чином відчужити свою частку (частину частки) третій особі, зобов'язаний направити письмову пропозицію укласти договір (оферту) іншим учасникам товариства. Письмова пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір учасника товариства, яка її зробив, вважати себе зобов'язаним у разі її прийняття.

На відміну від українського, в англійському праві пропозиція учасника продати акції не вважається офертою. Учасник, який має намір продати свої акції аутсайдеру (третьій особі), зобов'язаний повідомити про це секретаря товариства. Секретар направляє дану інформацію всім учасникам товариства. В повідомленні вказуються дані про кількість акцій, які продаються та ціну. Однак, можливим є визначення ціни аудитором товариства. Його рішення є обов'язковим і вирішальним. Якщо будь хто з учасників направить повідомлення про придбання акцій, учасник-продавець вправі його прийняти

або відхилити. Але в останньому випадку втрачає право пропонувати акції для придбання третіми особами [2].

В Україні є схожа норма по змісту, однак в Проекті ЗУ «Про товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю» про повідомлення акціонера про продаж вказується як про направлення пропозиції укласти договір (оферта).

Використовуючи зарубіжний досвід європейських країн потрібно сказати наступне.

Повідомлення про продаж частки може адресуватися кільком учасникам, а пропозиція укласти договір (оферта) має бути адресована визначеній особі. Певну подібність повідомлення можна виявити з так званою «вільною офертою» (пропозиція, яка може бути видана на один і той же товар кільком можливим покупцям), адже вільна оферта не зв'язує продавця своєю пропозицією. Однак у вільній оферті вбачається намір суб'єкта укласти договір із будь-якою особою, що погодиться на таку пропозицію. Учасник, який направляє повідомлення декільком учасникам товариства не має можливості з кожною особою укладати договір купівлі-продажу частки, оскільки він реалізує одну і ту ж частку.

В даному випадку, є наявне повідомлення, яке пов'язує оферента, але не зобов'язує до вчинення конкретних дій. Тому на підставі викладеного слід констатувати про неможливість кваліфікації повідомлення про продаж як оферти.

В Німеччині законодавчим актом, який регулює загальні правові питання порядку укладення договору купівлі-продажу частки учасника товариства є Цивільне укладення (Bürgerliches Gesetzbuch від 18. 08. 1896 р.) [3] та Торгівельне укладення (Handelsgesetzbuch від 10. 05. 1897 р.) [4], які діють з 1 січня 1900 року.

Спеціальний закон Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю» (Gesellschaft mit beschränkter Haftung від 1892 р.) вказує, що передача частки в ТОВ третій особі здійснюється за згодою всіх учасників, в чому виражається особливий характер ТОВ в Німеччині, тому оферта не може направлятися публічним способом [5]. Договір купівлі-продажу частки учасника товариства включає в себе згоду про предмет купівлі-продажу і про купівельну ціну; всі інші умови договору: місце, терміни, порядок оплати – визначається диспозитивними нормами закону (парагр. 433 НЦУ) [Бабецька І. Я., уривок з наукової доповіді, С. 119 – 121].

(до Теми 5. Правові форми розпорядження корпоративними правами в товаристві з обмеженою відповідальністю).

7. Сішук Л. В. Загальні збори учасників в товаристві з обмеженою відповідальністю: особливості правового регулювання. Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства: Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2018. С. 144 – 149.

Ключові слова: компетенція, учасники, загальні збори, право голосу, кворум.

На сучасному етапі розвитку економічної сфери підприємництва, де одним із важливих суб'єктів ринкових відносин є підприємницькі юридичні особи, особлива увага приділяється створенню ефективної системи корпоративного управління, метою якої є забезпечення гнучких механізмів регулювання внутрішньої структури підприємницьких організацій. Адже вирішення на законодавчому та локальному рівнях таких питань, як, зокрема, забезпечення здійснення корпоративних прав учасників, прозора та гнучка взаємодія органів юридичної особи, які одночасно впливають на формування внутрішньої волі організації та формують зовнішні відносини з різними групами стейкхолдерів, що звісно впливає на ділову репутацію таких юридичних осіб, є важливим фактором, якому навчаються і намагаються досягнути бізнес-структури, що займаються стратегічними видами підприємницької діяльності.

Як показує правозастосовна практика, товариства з обмеженою відповідальністю є однією із найбільш затребуваних підприємницьких юридичних осіб, що ведуть бізнес поряд з акціонерними товариствами, які хоча й відіграють не менш важливе значення у підприємницькій сфері, але є досить економічно витратними у своєму функціонуванні, що й створює умови їх перетворення на вищезазначені товариства. У зв'язку з цим, рушійним кроком у напрямку регулювання правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю стало прийняття і набрання чинності від 17. 06. 2018 р. Закону України № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі – Закон), у якому приділено увагу порядку функціонування органів управління такими товариствами. Як наслідок, нормативні положення у частині визначення правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю, в тому числі визначення питань управління товариством, що містилися у Законі України «Про господарські товариства», втратили чинність. Однак, як і будь-які нововведення у сфері корпоративного законодавства, зазначені норми потребують наукового аналізу і додаткового тлумачення.

Звичайно, варто відзначити, що прийняття зазначеного вище Закону стало важливою подією, про необхідність настання якої неодноразово писали як вчені, так і практики. Після прийняття Закону більшість експертів у галузі корпоративного права відзначили прогресивні зміни правового регулювання правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю, оскільки передбачено умовою менший обсяг інформації, що обов'язково має відображатися у статуті, закріплено конструкцію корпоративного договору, введено можливість створення наглядової ради, розкрито порядок припинення та виділу таких товариств тощо.

Разом із тим, більш детально варто розглянути ключові положення щодо загальних зборів учасників товариств з обмеженою відповідальністю, відмінні від попереднього законодавчого регулювання, і окресли переваги та недоліки зазначених положень. Зокрема:

1) на відміну від положень Закону України «Про господарські товариства», у якому зазначено, що позачергові загальні збори повинні бути скликані на вимогу виконавчого органу або учасників товариства, що володіють у сукупності більш як 20 відсотками голосів (ст. 61), згідно положень нового Закону визначено, що позачергові загальні збори можуть скликатися на вимогу виконавчого органу, на вимогу наглядової ради товариства або на вимогу учасника або учасників товариства, які на день подання вимоги в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства (ст. 31). При цьому у новому Законі передбачено, що виконавчий орган не тільки може, але й повинен ініціювати скликання загальних зборів, якщо вартість чистих активів товариства знизилася більш як на 50 відсотків порівняно з цим показником станом на кінець попереднього року, оскільки у разі ігнорування зазначених вказівок і доведення товариства до банкрутства члени виконавчого органу будуть нести солідарно субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями товариства. Також Законом приведено у відповідність з цивільним законодавством (ст. 98 ЦК України) питання про відсоток голосів, якими мають володіти учасники для ініціювання скликання позачергових загальних зборів, та вказано на можливість їх скликання наглядовою радою, чого раніше не передбачалося законом, що вказує на позитивні зміни у правовому регулюванні зазначених питань.

2) У новому Законі передбачено, що загальні збори учасників є вищим органом товариства (ст. 29). При цьому, за загальним правилом, у спеціальному законі має передбачатися порядок проведення загальних зборів, яким визначається кворум загальних зборів, а саме визначається кількість голосів учасників у відсотковому відношенні, за наявності яких

загальні збори учасників слід вважати правочинними. Відповідно до ст. 60 Закону України «Про господарські товариства» передбачалося, що загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів. Якщо у статутному капіталі товариств відсутня державна частка, то дозволялося встановлювати інший відсоток голосів учасників. Втім, згідно нововведень Закону, кворум загальних зборів учасників товариства відсутній, а у ст. 33 зазначається тільки, що загальні збори учасників проводяться в порядку, встановленому цим Законом та статутом товариства. При цьому учасники можуть брати участь у загальних зборах шляхом присутності особисто або через представника, в режимі відеоконференції або заочного голосування [Сіщук Л. В., уривок з наукової доповіді, С. 144 – 146].

(до Тему 6. Загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю).

8. Сіщук Л. В. Органи управління у товаристві з обмеженою відповідальністю: огляд новел законодавства. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 8. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. С. 89 – 99.

Ключові слова: корпоративне управління, загальні збори, виконавчий орган, наглядова рада, посадова особа.

В умовах європейської інтеграції України одним із напрямків її стрімкого руху вперед є адаптація законодавства України до європейських стандартів. Не оминуло уваги законодавця й питання щодо удосконалення корпоративних законів, що регулюють правовий статус окремих юридичних осіб корпоративного типу, метою яких стало запровадження новітніх механізмів регулювання внутрікорпоративних відносин. Зокрема, одним із найбільш важливих змін стало прийняття Верховною Радою України Закону України № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набув чинності від 17. 06. 2018 р.

Зазначена подія отримала позитивні відгуки в наукових колах, оскільки проблематика відсутності належного правового регулювання правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю в умовах реального часу була предметом дискусій вже досить тривалий період. Крім того, як показує правозастосовна та судова практика, більшість питань, що виникали в сфері діяльності товариств з обмеженою відповідальністю, були наслідком відсутності гнучких методів регулювання, яких потребують сучасні бізнес-структури. Тому запровадження на законодавчому рівні нових інститутів

щодо здійснення корпоративного управління в товариствах з обмеженою відповідальністю та способів реалізації корпоративних прав їх учасниками стало рушійним кроком до змін у правовому середовищі. Однак відразу після прийняття Закону постало й не менш важливе питання – як зазначені події вплинуть на інвестиційний клімат в цілому та правовий стан товариств з обмеженою відповідальністю зокрема.

Метою статті є здійснити аналіз нормативних положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у частині визначення структури управління товариством, нових підходів до порядку створення і функціонування органів управління, а також розкриття переваг і недоліків запропонованих змін в практичній сфері їх застосування.

В. І. Борисова зазначає, що корпорація як юридична особа – самостійний по відношенню до своїх учасників суб'єкт правовідносин, яка набуває права і бере на себе обов'язки через свої органи, що діють в межах прав, наданих їм за законом або статутом. Орган корпорації – це правова конструкція, яка створюється з метою надання можливості сформулювати і виразити волю останньої, відстоювати її інтереси, а через них і інтереси її акціонерів (учасників, членів) [1, с. 36 – 37]. Оскільки через органи управління юридична особа може реалізувати свою право- та дієздатність, то питання, що стосується порядку їх створення та функціонування має важливе значення і має бути врегульовано як у нормах закону, так і на локальному рівні в статутах і положеннях про органи управління. Згідно ст. 28 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі – Закон) органами товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган.

Відповідно до вказаних положень у товариствах з обмеженою відповідальністю може існувати дво – або трьох ланкова система корпоративного управління, що визначається на розсуд самого товариства і зазначається в його установчих документах. Тобто товариство може функціонувати з такими органами управління як загальні збори і виконавчий орган, а у разі необхідності посилення контролю за діяльністю товариства є можливість утворювати наглядову раду. Така позиція законодавця сприймається позитивно, оскільки відповідає особливостям правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю та специфіці їх діяльності в кожному конкретному випадку на той чи інший період часу. У зв'язку з цим, варто розглянути новели Закону про органи управління товариств з обмеженою відповідальністю [Сішук Л. В., уривок з наукової статті, С. 89 – 90].

(до Тема 7. Виконавчий орган товариства з обмеженою відповідальністю).

9. Сіщук Л. В. Наглядова рада товариства з обмеженою відповідальністю. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова. Харків, 2018. С. 234 – 237.

Ключові слова: наглядова рада, члени, незалежний директор.

В умовах реформування корпоративного права прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) стало рушійним кроком до змін у регулюванні правового становища товариств з обмеженою відповідальністю та їх внутрікорпоративних відносин. Зокрема, однією із важливих новел Закону стало положення про можливість створення наглядової ради, що є важливою ланкою у сфері корпоративного управління, яка відповідає за контроль за діяльністю товариства.

Так, із аналізу положень Закону випливає, що законодавець застосував нових підхід, згідно якого відсутні положення про необхідність створення ревізійної комісії чи обрання ревізора для здійснення контролю за господарсько-фінансовою звітністю товариства. Разом із тим, питання про створення наглядової ради ставиться у залежність від рішення загальних зборів учасників, що має бути відображено в статуті товариства. І хоча така можливість не є обов'язковою, втім у тих товариствах, де значна увага буде приділятися питанню удосконалення системи управління та залучення і підвищення довіри іноземних інвесторів, створення наглядової ради стане необхідністю, що буде продиктовано практикою ведення бізнесу, оскільки згідно європейських стандартів наявність наглядової ради є гарантією прозорої діяльності товариств з обмеженою відповідальністю.

Так, А. В. Мякий зазначає, що створення наглядової ради у товариствах з обмеженою відповідальністю обумовлюється такими основними чинниками: – підвищується інвестиційна привабливість вітчизняного бізнесу, оскільки наглядова рада існує у товариствах цієї організаційно-правової форми більшості країн світу, і її існування виступає додатковою гарантією успішності бізнесу для іноземних учасників; – досить швидко приймаються рішення в інтересах учасників товариства, які немає потреби відкладати до скликання загальних зборів; – запроваджується постійний контроль за

діяльністю виконавчого органу, що дозволяє попереджати можливі зловживання з боку останнього; – включення до складу наглядової ради професійних менеджерів та осіб із високим досвідом корпоративного управління дасть змогу підвищити показники діяльності підприємства та досягти кращих фінансових результатів [3, с. 186–187].

Звичайно, варто погодитися й з І. В. Лукач, що саме лише створення наглядової ради в товаристві з обмеженою відповідальністю не в змозі вирішити всіх існуючих проблем в товаристві, але буде надавати учасникам можливість самостійно вирішувати питання контролю за виконавчим органом у випадку, якщо товариство буде мати таку необхідність [2, с. 161].

Згідно положень ч. 3 ст. 38 Закону порядок діяльності наглядової ради, її компетенція, кількість членів і порядок їх обрання, у тому числі незалежних членів наглядової ради, розмір винагороди членів наглядової ради, а також порядок обрання та припинення їхніх повноважень визначаються статутом товариства. З наведеного випливає, що саме учасники товариства і саме у статуті мають право відобразити основні засади діяльності наглядової ради, що є позитивним нововведенням.

Позитивним положенням ст. 38 Закону є й те, що член наглядової ради може працювати у товаристві як на підставі трудового контракту, так й цивільно-правового договору. При цьому цивільно-правовий договір може бути оплатним чи безоплатним. Крім того, такий договір може бути автоматично припиненим не тільки у порядку та з підстав, визначених таким договором, але й внаслідок прийняття рішення загальних зборів учасників про припинення повноважень членів наглядової ради у будь-який час без прив'язки до безпосередньої діяльності наглядової ради.

Водночас варто зазначити, що в Законі зовсім відсутні вихідні положення, що визначали б правовий статус членів наглядової ради, в тому числі незалежних членів (незалежних директорів), не окреслено загального порядку роботи наглядової ради, не передбачено можливості створення комітетів та приблизного переліку їх видів та компетенції. З одного боку, можна апелювати до положень Закону України «Про акціонерні товариства», у якому чітко врегульовані зазначені вище питання, втім, з іншого боку, товариство з обмеженою відповідальністю має свою специфіку існування, у зв'язку з чим загальні положення диспозитивного характеру варто було б прописати у Законі [Сіщук Л. В., уривок з наукової доповіді, С. 234 – 235].

(до Тем 8. Інші органи товариства з обмеженою відповідальністю).

10. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / Васильєва В. А., Зеліско А. В., Луць В. В., Саракун І. Б.,

Сішук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.

Ключові слова: *припинення товариства, реорганізація, ліквідація, банкрутство.*

З переходом на засади ринкової економіки в Україні відбулися суттєві зміни у відносинах власності та в їх правовому регулюванні. Зокрема, важливу роль почала відігравати приватна власність на засоби виробництва як форма власності, що є рівноправною поряд з державною власністю. Це зумовило створення підприємницьких товариств різних організаційно-правових форм, що обумовлюють об'єднання зусиль людей та їх капіталів для спільної участі в майнових відносинах. При цьому значна кількість товариств почала створюватися як шляхом заснування таких суб'єктів вперше, так і у порядку передання капіталів юридичним особам через процедуру реорганізації. Адже, як зазначав М. І. Кулагін, реорганізація юридичних осіб є однією з правових форм, в якій відбувається процес централізації виробництва і капіталу в економіці буржуазних країн.

Уперше на кодифікованому рівні інститут реорганізації юридичної особи був введений у ЦК УРСР 1963 року. Однак з прийняттям ЦК України при регламентації створення і припинення юридичних осіб законодавець відмовився від застосування терміну «реорганізація» в кодифікованому акті та деяких інших законах, зокрема в Законі України «Про акціонерні товариства». Донедавна відсутність в ЦК України терміну «реорганізація» вчені пояснювали низкою причин, зокрема тим, що, по-перше, не всі форми реорганізації (а саме виділ) мають наслідком припинення юридичної особи і, по-друге, у багатьох країнах світу під реорганізацією юридичної особи розуміють будь-які важливі зміни в її існуванні, причому такі зміни в більшості випадків не пов'язані з припиненням юридичної особи.

Втім, у результаті внесення Законом № 642-VII від 10. 10. 2013 р. змін до ст. 104 ЦК України, нормативне положення «юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації» замінено нормативним положенням «юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників». Зазначене нововведення повертає дефініцію «реорганізація» в законодавче поле на кодифікованому рівні, адже реорганізація, по суті, є одним із способів оптимізації підприємницької

діяльності залежно від ринкових умов. У свою чергу такі зміни є однією з необхідних умов на шляху удосконалення механізму правового регулювання інституту реорганізації юридичних осіб. Крім того, діє ряд законних і підзаконних нормативно-правових актів, у яких термін «реорганізація» продовжує застосовуватися при регулюванні питань, що стосуються злиття, приєднання, поділу, виділу і перетворення окремих видів підприємницьких товариств. Для прикладу, такими нормативними актами є Закони України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07. 12. 2000 р., «Про страхування» № 85/96-ВР від 07. 03. 1996 р., «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15. 05. 2003 р. та інші.

Якщо звернути увагу на цивільне законодавство ряду іноземних держав, то термін «реорганізація» міститься в ст. 69 Цивільного кодексу Республіки Молдова, ст. 53 Цивільного кодексу Республіки Білорусія, ст. 45 Цивільного кодексу Республіки Казахстан, ст. 57 Цивільного кодексу Російської Федерації. Щодо реорганізації юридичних осіб в Російській Федерації, то В. А. Белов зазначає, що в 2007 році було запропоновано законопроект «Про реорганізацію комерційних організацій», суть якого полягала в закріпленні норм, що регламентують реорганізацію комерційних організацій.

Інститут реорганізації має місце і в законодавстві європейських країн. Зокрема, у польському законодавстві нормативною базою, що закріплює правові засади реорганізації і трансформації торговельних товариств, є положення Розділу IV Кодексу торговельних товариств Польщі. У Цивільному кодексі Австрії інституту реорганізації присвячені нормативні положення Розділу 27, а саме Глава 4 «Правонаступництво» і Глава 5 «Реорганізація». Крім того, діє ряд австрійських законів, спрямованих на регламентацію питань реорганізації юридичних осіб корпоративного типу: Закон про поділ і Закон про реорганізацію.

Однак для розкриття сутності такого правового явища, як реорганізація, і для окреслення впливу інституту реорганізації на підприємницьку діяльність недостатньо аналізу норм вітчизняного та/або зарубіжного законодавства, в яких дане поняття використовується або ж відсутнє. Насамперед необхідно зрозуміти, чи застосування поняття «реорганізація» в правових нормах є недоліком юридичної техніки, чи необхідністю, від якої законодавець не має права відмовитися [*Корпоративне право України, уривок з монографії, С. 417 – 419*].

(до Теми 10. Припинення товариства з обмеженою відповідальністю).